HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

NAVOIY G'AZALLARIDA LIRIK QAHRAMON OBRAZINING MUSTAQILLIK DAVRI SHARHLARIDA IFODALANISHI

Rahmonova Maftuna O'ktamovna
Navoiy davlat universiteti
O'zbek tili va adabiyoti ixtisosligi
tayanch doktoranti
tel:+998886847444
email: rahmonovam448@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada Alisher Navoiy g'azallaridagi lirik qahramon obrazi va uning mustaqillik davri o'zbek adabiyotshunosligida qanday talqin etilganligi misollar asosida ko'rib chiqiladi. Lirik "men"ning oshiq, oriy va komil inson sifatidagi qiyofalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Navoiy, g'azal, lirik qahramon, oshiq obrazi, mustaqillik davri sharhlari, komil inson.

Alisher Navoiy g'azallarining markazida doimo bitta obraz turadi — bu lirik qahramon, ya'ni oshiq "men"dir. Aynan shu obraz orqali shoir o'z davrining insoniy kechinmalarini, ishq-muhabbat falsafasini va komillik haqidagi orzularini ifodalagan.

Mustaqillik yillarida bu obrazga yondashuv sezilarli darajada o'zgardi. Agar sovet davrida lirik qahramon ko'pincha ijtimoiy norozilik vositasi sifatida talqin qilingan bo'lsa, mustaqillik davrida olimlar uni ko'proq ma'naviy-falsafiy va milliy nuqtai nazardan o'rgana boshladilar.[2]

Maqolaning maqsadi — Navoiy g'azallaridagi lirik qahramon obrazining mustaqillik davri sharhlarda qanday talqin etilganini aniq misollar yordamida ko'rsatib berishdir.

Navoiy g'azallarida lirik qahramonning eng asosiy qiyofasi — bu oshiqdir. Oshiq obrazi orqali shoir insonning ishq yo'lidagi azob-uqubatlarini, sabr-toqatini va sodiqligini tasvirlaydi.

Masalan, mashhur g'azal misolida shoir oshiqning holatini quyidagicha ifodalaydi:

"Oshiq o'lsam, ayb emas, dilbar jonim bo'lsa shu,
Har nekim qilsam vafo, dardim duo bo'lsa shu..."

Bu kabi misralarda lirik qahramon o'z holatini qanchalik og'ir bo'lsa-da, tabiiy va qonuniy deb biladi. Mustaqillik davri adabiyotshunosi Najmiddin Komilov bu obrazni tahlil qilib, oshiqning iztirobini shaxsiy ishq emas, balki ilohiy ishqqa intilish, ya'ni tasavvufiy yo'l sifatida talqin qiladi.[3]

Bu — sovet davri sharhlaridan farqli yondashuv edi, chunki o'shanda bunday talqinlarga diniy-tasavvufiy mazmun berish odatda chetlab o'tilardi.

Navoiy g'azallarida lirik qahramonning yana bir muhim qirrasi — uning sodiqligi va or-nomusi. Oshiq qiyinchiliklarga qaramay, o'z sevgisidan voz kechmaydi, bu uning ma'naviy yuksakligini ko'rsatadi.

Misol uchun, shoir bir g'azalida yozadi:

"Yor agar yuz ming jafo qilsa, vafodin qaytmagum,
Bu sodiqlik mening qismatim, mendin qaytmagum..."

Bunday misralarni mustaqillik davri tadqiqotchisi Ibrohim Haqqulov chuqur ma'naviy ma'noda talqin qiladi. U lirik qahramonning sodiqligini shaxsiy fazilat sifatida emas, balki o'zbek xalqining milliy-axloqiy qadriyatlari ifodasi sifatida ko'rsatadi.[4]

Bu talqin orqali Navoiy qahramoni nafaqat adabiy obraz, balki milliy ma'naviyatning timsoliga aylanadi.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Mustaqillik davri navoiyshunosligida eng ko’p e’tibor qaratilgan masalalardan biri — lirik qahramonni «komil inson» konsepsiyasi orqali talqin qilishdir. Komil inson — bu ham jismoniy, ham ma’naviy jihatdan yetuk, barkamol shaxs.

Navoiy bir g’azalida insonning ma’naviy kamolotga intilishini shunday ifodalaydi:

«Komil bo’lmoq istasang, avval o’zingni angla,
Har kim o’zin anglamasa, yo’l topmagay manzilga...”

Bu misralarda lirik qahramon shunchaki oshiq emas, balki o’z-o’zini izlovchi, ma’naviy yetuklikka intilayotgan inson sifatida namoyon bo’ladi. Mustaqillik davri olimlari bu obrazni Sharq falsafasidagi «komil inson» g’oyasi bilan bog’lab tushuntirishadi.

Bunday talqin orqali Navoiy qahramoni zamonaviy o’quvchi uchun ham ahamiyatli — chunki u har bir davrda insonning o’z-o’zini kamol toptirishga bo’lgan intilishini ifodalaydi.

Xulosa qilib aytganda, Navoiy g’azallaridagi lirik qahramon obrazi uch asosiy qiyofada namoyon bo’ladi: ishq yo’lida azob chekuvchi oshiq, sodiq va or-nomusli inson, hamda ma’naviy kamolotga intiluvchi komil inson.

Mustaqillik davri sharhlari bu obrazni sovet davridagi ijtimoiy-mafkuraviy talqinlardan farqli o’laroq, milliy va ma’naviy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qiladi. Bu esa Navoiy merosini yanada chuqurroq va to’g’riroq anglashga xizmat qiladi.

Kelajakda bu mavzu yanada kengroq tadqiq etilishi, xususan, lirik qahramon obrazining boshqa Sharq shoirlari ijodidagi o’xshash qiyofalar bilan qiyosiy o’rganilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to’plami. 20 jild. — Toshkent: Fan, 1987–2003.
2. Haqqulov I. Navoiyga qaytish. — Toshkent: Fan, 2007. — 180 b.
3. Komilov N. Tasavvuf. — Toshkent: Yozuvchi, 1996. — 312 b.
4. Qayumov A. Alisher Navoiy. — Toshkent: Fan, 1974. — 340 b.
5. Rustamov A. Navoiy g’azallarining poetikasi. — Toshkent: Fan, 1995. — 210 b.
6. Sirojiddinov S. Navoiy g’azallari: matn va sharh. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2004. — 280 b.